

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НУШ

Одним із ключових напрямів реформування освіти відповідно до європейських стандартів є запровадження компетентнісного підходу, який передбачає не просто набуття учнями знань, але й формування вмінь та навичок, що потрібні для ефективного життя в сучасному світі. У контексті цих змін вивчення української мови в Новій українській школі (НУШ) набуває особливого значення, оскільки мова є основою культурної ідентичності та національної свідомості, одночасно ж вона служить ключовим інструментом комунікації та взаємодії в сучасному світі.

Компетентнісний підхід у системі освіти загалом та в навчанні української мови зокрема став предметом наукових розвідок багатьох сучасних вітчизняних вчених, таких як Н. Бібік, Н. Бондаренко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Н. Бондаренко, Л. Попова, Л. Гриневич, С. Калашнікова, С. Караман, О. Караман, І. Ліпчевська, І. Літвінова, С. Бутко, Ю. Горюнова, З. Тищенко, О. Савченко, О. Сова, С. Паламар, Г. Бійчук, В. Братко, Н. Логвіненко, О. Пометун, К. Пономарьова та інші. Усе ж оновлення змісту, форм і методів навчання – процес перманентний, тому проблематика дослідження належить до розряду актуальних.

Мета нашої статті – проаналізувати результати дослідження реалізації компетентнісного підходу в процесі навчання української мови в НУШ.

Новий етап трансформації та модернізації загальної середньої освіти розпочато після прийняття Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Ця ключова реформа Міністерства освіти і науки України має на меті зупинити негативну тенденцію викладання та виховання старими методами та перетворити українську школу на важіль соціальної рівності, економічного розвитку і конкурентоспроможності України [3]. Закони України «Про освіту» [5], «Про повну загальну середню освіту» [6], Державний стандарт базової середньої освіти [1] визначають основні правові, економічні та організаційні засади розвитку середньої освіти в країні. Головним у модернізованій системі освіти України визначено компетентнісний підхід як один із найважливіших концептуальних положень оновленого змісту освіти. За О. Согою, «компетентнісний підхід – це відповідь на питання, який саме результат освіти вимагає суспільство та необхідний для самої особи. Йдеться про компетентність як одиницю виміру освіченості людини, де увага акцентується на здатності діяти в різноманітних проблемних ситуаціях» [8, с. 3].

У Законі України «Про освіту» компетентність окреслена як «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [5]. Науковці О. Горошкіна, Н. Бондаренко, Л. Попова визначають

компетентність як особистий досвід суб'єкта навчання, який набувається в процесі навчання, самонавчання та саморозвитку під керівництвом кваліфікованого вчителя [2].

Навички, тобто практичні знання, є важливим складником компетентності. Наскрізними вміннями, які визначаються в кожній із ключових компетентностей, є такі: вміння читати з розумінням, формулювати припущення та обґрунтовувати свої висновки; висловлювати власну думку; критично і системно мислити, аналізувати та оцінювати аргументи; логічно обґрунтовувати свою позицію; діяти творчо, генерувати нові ідеї та ефективно використовувати наявні знання; проявляти ініціативу; співпрацювати з іншими, організувати роботу в групі, сприяти досягненню спільної мети [1].

Упровадження інноваційних методів і технологій навчання української мови в рамках НУШ спрямовано на модернізацію та актуалізацію підходів до викладання мови, розвиток критичного мислення учнів, формування їх комунікативних навичок та підтримку індивідуального розвитку [4]. Як вказано у Державних стандартах освіти, метою мовно-літературної освіти є розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом. Для базової освіти в межах окремих компетентностей компетентнісний підхід в навчанні української мови в НУШ зумовлює:

1) вільне володіння державною мовою, здатність аналізувати та оцінювати інформацію з різних форм текстів, включаючи літературу;

2) інноваційність, яка передбачає здатність презентувати нові ідеї та погляди креативно, використовуючи різноманітні комунікативні стратегії;

3) інформаційно-комунікаційна компетентність, спрямовану на ефективне використання різних видів текстів для пошуку, аналізу і відбору інформації та використання цифрових технологій.

4) навчання протягом життя, що передбачає самооцінку, рефлексію, використання різних ресурсів, включаючи бібліотеки та словники, для постійного розвитку мовленнєвих навичок;

5) культурну компетентність, що охоплює використання мови для вираження духовних, культурних та національних цінностей;

6) компетентність у галузі природничих наук, техніки і технологій, яка передбачає вміння висловлювати гіпотези та описувати процеси власної діяльності з використанням мовних і мовленнєвих засобів;

7) екологічну компетентність, зосереджену на використанні текстів для висвітлення діяльності людини як частини природи та вмінні реалізації екологічних проєктів і формування екологічної культури [1].

Отже, реалізація компетентнісного підходу на уроках української мови передбачає опанування учнями системою компетентностей, що ієрархічно взаємопов'язані й мають спільну мету [9] (рис. 1).

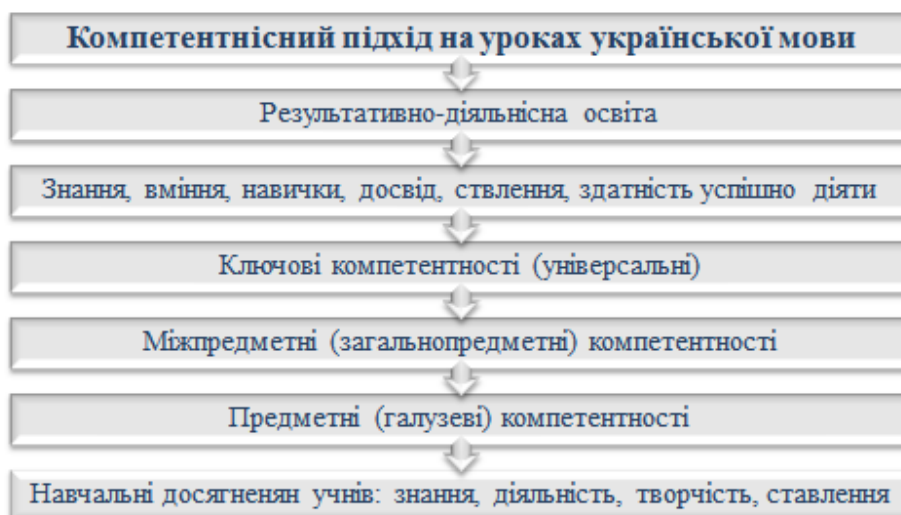

Рис. 1. Підходи до реалізації компетентнісного підходу в навчанні української мови

Із метою реалізації компетентнісного підходу на уроках української мови у програмному курсі з української мови наголошується на формуванні предметних (галузевих) компетентностей учнів, таких як мовна, мовленнєва, комунікативна, соціокультурна та діяльнісна. Згідно з навчальною програмою з української мови, сучасне навчання ґрунтується на компетентнісному підході. Це означає, що його основна мета полягає не лише в засвоєнні конкретного обсягу знань, але й у розвитку вмінь та уявлень про життя, в яких ці знання мають практичне застосування [7].

На базі Глибочецької гімназії було проведено експериментальне дослідження практичної реалізації компетентнісного підходу в процесі навчання української мови в НУШ. Експериментальне дослідження проведено впродовж трьох етапів: констатувального, формувального та контрольного. На констатувальному етапі була визначена вибірка дослідження з 30 учнів 5-6 класів бази дослідження. Школярів розподілили на експериментальну та контрольну групи, встановили критерії, показники та рівні для оцінювання сформованості компетентностей учнів у навчанні української мови, обрали діагностичні методики та засоби. Враховуючи програмні засади НУШ, були виокремлені такі основні критерії: мовний, мовленнєво-комунікативний та діяльнісний. На основі цих критеріїв розроблено програму діагностування. Три методики діагностування містили як тестові завдання для перевірки мовної компетентності (лексика, граматики, фонетика, орфографія), так і практичні вправи для діагностики мовленнєвих умінь в діалогічному і монологічному мовленні, комплекс завдань для перевірки діяльнісної компетентності (аналіз, розв'язання проблем, проєктна діяльність), що дало можливість отримати об'єктивні дані про володіння учнями мовними нормами, мовленнєвими вміннями та здатністю до навчальної діяльності.

Результати констатувального етапу засвідчили, що високі рівні продемонстрували лише 13% учнів експериментальної та 20% учнів контрольної групи; достатні рівні були зафіксовані

в обох групах, у межах від 20 до 27%; середні рівні виявились у 47% учнів експериментальної та 40% учнів контрольної групи; низькі рівні показали по 13% учнів з обох груп. Результати діагностики слугували підставою для проведення експериментального навчання дітей на формувальному етапі дослідження.

У межах педагогічного експерименту було розроблено методику розвитку компетентностей учнів 5-6 класів у процесі вивчення української мови в НУШ та проаналізовано результати її практичного застосування. Методика передбачала роботу з учнями в межах восьми основних уроків, які враховували формування як окремої компетентності в учнів, так і комплексу з визначених компетентностей. Завдання було розподілено за етапами: у межах організаційно-мотиваційного етапу основну увагу було приділено активізації інтересу учнів до навчального процесу та використання ігрових технологій на уроках української мови; на основному етапі було проведено уроки, кожний із яких містив у собі різноманітні вправи, розроблені з метою формування безпосередньо мовної, мовленнєвої, комунікативної та діяльнісної компетентностей у межах опанування знаннями та навичками з української мови; етап рефлексії включав додаткове узагальнення знань із вивчених тем, обговорення та аналіз проведеної роботи, під час яких учні мали можливість висловити свої думки, відчуття та враження. Після проведення з учнями формувальної роботи на контрольному етапі було проаналізовано результати експериментального дослідження та виявлено, що учні, які проходили формувальну роботу, продемонстрували вищий рівень сформованості визначених компетентностей. Високий рівень показали на 7% більше учнів експериментальної групи, достатній рівень – на 13% більше порівняно з контрольною групою.

На основі проведеного педагогічного експерименту сформовано рекомендації вчителям щодо організаційних умов впровадження компетентнісного підходу в процес викладання української мови в НУШ. Серед них такі: навчаючи школярів української мови, сучасному вчителю потрібно виробити певну стратегію проведення уроків, яка має враховувати не тільки навчальні плани та чітко слідування їм, а також передбачати певну імпровізацію, використання широкого ряду сучасних засобів освітніх технологій та ІКТ, які дають можливість організувати ефективне навчальне середовище для формування в учнів необхідних компетентностей, передбачених концепцією НУШ.

Висновки. Компетентнісний підхід є ключовим елементом реформування загальної середньої освіти в Україні в межах концепції НУШ. Реалізація компетентнісного підходу на уроках української мови спрямована на розвиток ключових компетентностей учнів, таких як мовна, мовленнєва, комунікативна, соціокультурна, інформаційно-цифрова, громадянська тощо. Проведений педагогічний експеримент підтвердив ефективність використання компетентнісного підходу в навчанні української мови учнів основної школи. Для успішного впровадження компетентнісного підходу вчителі мають застосовувати інноваційні методики, інтерактивні методи, проєктну діяльність, інформаційно-комунікаційні технології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011, №1392 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п#Text> (дата звернення: 03.11.2023).
2. Методика компетентісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту: методичний посібник / О. М. Горошкіна, Н. В. Бондаренко, Л. О. Попова. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 128 с.
3. Освіта в незалежній Україні: розвиток та конкурентоспроможність: інформаційно-аналітичний збірник. Міністерство освіти і науки України, Інститут освітньої аналітики. Київ, 2021. 451 с.
4. 4. Пометун О.І., Романова Г.М. Інноваційні технології навчання: навчальний посібник. Київ: НТУ, 2017. 172 с.
5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 03.11.2023).
6. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. Дата оновлення: 01.05.2021. Відомості Верховної Ради України (ВВР). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 03.11.2023).
7. Програма «Українська мова» 10-11 клас для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів / Л. І. Мацько, Т. Л. Груба, О. М. Семенов, Т. В. Симоненко. Київ, 2017. 84 с.
8. Сова О. Компетентісний підхід та його реалізація в навчанні української мови та літератури. Методичні публікації. Педагогічний пошук. 2022. 33 (115). С. 52-54.
9. Чебикіна І. Особливості впровадження компетентісного підходу на уроках української мови. Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/osoblivosti-vprovadzenna-kompetentnisnogo-pidhodu-na-urokah-ukrainskoi-movi-485533.html> (дата звернення: 03.11.2023).

Капітан Владислава

Науковий керівник – доц. Решетуха Тетяна

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТА-ЖУРНАЛІСТА

Російсько-українська війна, економічне та політичне життя країни, поширення пропагандистських та фейкових новин країною-агресором мають суттєвий вплив на інформаційний простір України. Відтак проблема формування критичного імунітету медіааудиторії перетворюється на один з ключових безпекових викликів української держави. Це актуалізує проблему підвищення інфомедійної грамотності та розвитку критичного мислення майбутніх журналістів, адже сьогодні навички медіаграмотності стають є провідним інструментом підтримки демократії, протидії радикалізації та екстремізму та у ХХІ столітті належить до основних прав людини [6].

Мета роботи — з'ясувати місце медіаграмотності серед необхідних компетентностей студентів-журналістів.

Соціально-інформаційна компетентність студентів-журналістів поєднує інформаційну та соціальну компетентності, при цьому утворюючи новий якісний особистісний конструкт. Сьогодні у журналістикознавстві існує декілька підходів до її трактування: психологічний, особистісний та інтеграційний.